

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 5 • Haziran 2022 • 27-45
Issue: 5 • June 2022 • 27-45

**Manevi Danışmanlıkta Kurumsal Model Önerileri:
Ahi Evran Kişisel Gelişim Akademisi &
Fütüvvet Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi
Örnekleri**

Suggestions for Institutional Model in Spiritual Counseling:
Examples of Ahi Evran Personal Development Academy &
Fütüvvet Spiritual Counseling and Care Center

Mustafa Atak

Öğr. Gör. Dr.
Erciyes Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi
E-posta: mustafaatak@erciyes.edu.tr
Orcid: 0000-0003-2913-411X
Kayseri / Türkiye

Lecturer PhD
Erciyes University
Psychological Counseling and Guidance Center
E-mail: mustafaatak@erciyes.edu.tr
Orcid: 0000-0003-2913-411X
Kayseri / Turkey
doi: 10.56432/tmdrd.1050077

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 28 Aralık 2022 • 28 December 2022
Kabul Tarihi • Accepted 06 Şubat 2022 • 06 February 2022

Ö z e t

Anadolu’da Ahi Evran tarafından kurulan Ahilik anlayışı, kâmil insan olma yolunda nefis mertebelerinde olduğu gibi aşamalı bir şekilde ilerlemeyi gerektirmektedir. Bu ilerleme, psikoloji biliminin ulaşma amacıyla olduğu ‘kendini gerçekleştirme’ düzeyini ifade etmektedir. Ahilik, son yıllarda büyük önem kazanan nefis psikolojisi yaklaşımının toplum ve sosyal yapı içindeki pratik uygulamasıdır. Ahilik fikri temelini tasavvuftan ve fütüvvetten almaktadır. Dolayısıyla fütüvvet kavramı üzerinde durmak önemlidir. Ahiliğin temelini teşkil eden Fütüvvet; nefis tezkiyesi, güzel ahlak ve cömertlik merkezli bir yaşam tarzı olup, başkasını kendine tercih etmek (altruizm), diğerkâmlık şeklinde ifade edilen bir yaşam biçimidir. Psikolojik bağlamda fütüvvet kavramı, kişinin anksiyete ve depresyon nedeniyle yaşadığı bunalma ve sıkışmayı aşma, zihinsel stagnasyondan (durgunluk) kurtulma, kendini gerçekleştirme gibi sonuçları içinde barındıran ve son yıllarda gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan iyilik terapisini somutlaştıran bir kavramdır. İyilik terapisine göre huzursuzluk, mutsuzluk, anlamsızlık ve yalnızlık gibi sıkıntılar yaşayan kişilerin zor durumda olan başka insanlara kendi güç ve imkânına göre maddi ya da manevi yardımlarda bulunması ve iyilik yapması psikolojik rahatlama sağlamaktadır. Son yıllarda sosyolojik terapi olarak da adlandırılan, “Bir kişiye yardım etmek için, kişilerarası düzenlemeler yapmak suretiyle kişinin çevresini düzenlemeye dayalı ve sosyalleşmeyi destekleyici bir terapi yaklaşımı şeklinde tanımlanan Sosyoterapi, yaygınlık kazanmaktadır. Sosyoterapi yaklaşımı, “kişilerarası” boyutları ve karşılıklı etkileşimi baz almasıyla psikoterapinin birey eksenli çalışmalarının ötesine geçmektedir. Sosyoterapi, terapist kadar grupta yer alanların da sağaltım sürecinde belirli rol ve işlevler yerine getirdikleri, kendileri psikolojik iyi oluş yaşarken karşılarındaki kişileri de iyileştirdikleri bir süreçtir. Bu bağlamda psiko-sosyal yaklaşım olarak nitelendirebileceğimiz iki farklı model önerisine değinilmiştir. Birincisi, Türk sanayisinin gelişiminde mesleki derinleşme ve maddi-manevi dayanışmayı temel alarak fütüvvet ruhunu ticaret kurumlarıyla bu lüştürmeyi amaçlayan Ahi Evran Fütüvvet Kişisel Gelişim Akademisi; ikincisi, nefis psikolojisi yaklaşımında hayır-hasenat terapisini olarak adlandırılan terapötik uygulama; huzursuzluk, mutsuzluk, anlamsızlık ve yalnızlık gibi sıkıntılar yaşayan bireylerin ihtiyacı olan başka insanlara yardım etmesi ve karşılıksız olarak iyilik yapmasını vurgulayan Fütüvvet Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi modelidir.

A n a h t a r   K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Ahi Evran • Ahilik
Fütüvvet • Nefis psikolojisi

Abstract

The understanding of Akhism founded by Ahi Avran in Anatolia, requires gradual progress on the way to becoming a perfect human being, as in the levels of the nafs. This progress also expresses the level of 'self-actualization' that the science of psychology aims to reach. Akhism is the practical application of the psychology of the nafs which has gained great importance in recent years in society and social structure. The idea of Akhism is based on mysticism and futuwwa. Therefore, it is important to dwell on the concept of futuwwa. Futuwwa, which is the basis of Akhism, is a lifestyle based on self-purification, good morals and generosity, and a lifestyle expressed as altruism which commands preferring to prioritize wellbeing of others. In the psychological context, the concept of futuwwa embodies the kindness therapy that includes outcomes such as overcoming the distress experienced by the person due to anxiety and depression, getting rid of mental stagnation, self-actualization, and that has become widespread in developed countries in recent years. In realization of the approach of kindness therapy, helping others financially or emotionally according to their own strength and means and doing acts of kindness provide psychological relief for people who have problems such as uneasiness, unhappiness, meaninglessness and loneliness. Sociotherapy, which is also called sociological therapy and defined as a supportive therapy approach based on arranging one's environment by making interpersonal arrangements to help one another, has gained wide interest in recent years. The sociotherapy approach goes beyond the individual-oriented studies of psychotherapy with its "interpersonal" dimensions and interactions. Sociotherapy is a process in which the group members as well as the therapist perform certain roles and functions in the treatment process, and heal the others while they heal themselves. In this context, two distinct model proposals are mentioned. First one is Ahi Evran Fütüvvat Personal Development Academy, which was established with the aim to bring futuwwa spirit to commercial institutions based on deepening in profession and material-spiritual solidarity in the development of Turkish industry; second, the therapeutic practice called khayr-hasanât therapy in psychology of nafs approach; Fütüvvat Spiritual Counseling and Care Center Model, which allows individuals who experience problems such as uneasiness, unhappiness, meaninglessness and loneliness to help one another in difficult situations and to do good deeds for free.

Keywords

Spiritual counseling and care • Ahi Avran • Akhism
Futuwwa • Psychology of nafs

Giriş

Bir mesleğe bağlı ve bir arada yaşayan insanlar arasında sosyal, ekonomik ve kültürel düzeni sağlamak amacıyla kurulan bir teşkilat olan Ahiliğin temel amacı, toplumu meydana getiren unsurlar arasındaki sosyal adaleti sağlamaktır. Ahilik teşkilatı, bu amacına sağlam bir teşkilatlanma modeli ve köklü bir eğitim sistemi aracılığıyla ulaşmaya çalışmıştır. Özellikle Anadolu'da Selçuklular döneminde etki alanını hızla genişleten Ahilik; örgüt yapısı ve icra ettiği fonksiyonlar açısından değişik toplumsal gruplardan zanaatkâr, esnaf, ulema, kadı gibi unsurları bir araya getiren sosyal dayanışma kurumu olarak görülmektedir. Bu özelliği ile Ahilik, başta Selçuklular dönemi olmak üzere Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişim dönemlerinde toplumda ticari ahlakın gelişiminin önemli dinamiklerinden biri olan sosyal ve toplumsal dayanışma kurumlarının gelişiminde etkin rol oynamıştır.

Ahilikte iş ve sosyal ilişki dışında misafir karşılama, başkasına yük olmadan hayatını devam ettirme, siyasi ve askeri anlamda vatani savunma, kardeşleri için kendini yok sayma gibi erdemler vardır. "Eline, diline, beline hâkim ol!" ilkesi ahiliğin amacını vurgulamaktadır. Sembolik olarak ortaya konulan bu ilkeler erdemli bir biçimde, kültürel ve evrensel değerlere uygun kullanıldığında, iş hayatında da ahlaki ve etik değerlere uygun davranış biçimi gerçekleşmiş olacaktır. (Torlak, 2013, s. 2).

İnsanı bir bütün olarak ele alan Ahilikte bireyi tüm yönleriyle birlikte geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu süreçte istenilen tutum ve davranışların dıştan zorlama ile değil nefsi terbiye ve tezkiye etmek yoluyla kendiliğinden göstermesi ilke edinilmiştir. Toplum için ferdi, fert için toplumu feda etmeyen bir hayat tarzı benimsenmiştir (Tatlıoğlu, 2013: 1-16).

Abbasi Halifesi En-Nasır zamanında Şihabü'd-din es-Sühreverdî'nin çabalarıyla İslam dünyasında yaygınlaştırılan (Tacschner, 2015: 13-14) Ahilik, Anadolu'da Ahi Evran tarafından kurulmuştur (Bayram, 2016: 69). Ahilik anlayışı, insan-ı kâmil olma yolunda nefis mertebelerinde olduğu gibi aşamalı bir şekilde ilerlemeyi gerektirmektedir. Bu ilerleme, psikoloji biliminin ulaşma amacında olduğu 'kendini gerçekleştirme' düzeyini de ifade etmektedir. Ahilik, son yıllarda psikoloji alanında büyük önem kazanan nefis psikolojisi yaklaşımının toplum ve sosyal yapı içindeki pratik uygulamasıdır. Ahilik fikri temelini tasavvuftan ve fütüvvetten almaktadır. Dolayısıyla ahiliğin temelini teşkil eden fütüvvet kavramına değinmek gerekmektedir.

Araştırmanın amacı ve önemi bağlamında; bu çalışmada ahiliğin

en temelinde yer alan fütüvvetin bireysel ve toplumsal açıdan faydalarından hareketle kişisel gelişim ve psikolojik danışma merkezi modelleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın temel sorusu fütüvvet ruhu nedir ve topluma nasıl yansıtılabilir?

Bu çerçevede aşağıdaki sorulara da cevap aranmıştır.

1. Fütüvvetin önemli ilkeleri nelerdir?
2. Fütüvvet ruhu sosyoterapi bağlamında toplumda nasıl canlandırılabilir?
3. Fütüvvet ruhu psikolojik danışmalara nasıl yansıtılabilir?

a. Teorik Çerçeve

a.a. Fütüvvet

Fütüvvet, kavram olarak genellikle başkasını kendine tercih etmek, engin bir mürüvete sahip olmak demektir. Lügatte cesaret, yiğitlik ve mertlik anlamına gelen fütüvvet, tasavvufta diğerkâmlık, iyilik, cömertlik, yardım, hoşgörü, nefsine söz geçirme ve şefkat gibi ahlaki terimleri içeren özellikler bütünüdür. Bu özellikleri taşıyan kişilere ‘fetâ’ (yiğit, cesur, cömert) denir (Uludağ, 1996: 259). Daha genel olarak bireyin kendisini içinde bulunduğu topluma ve bütün insanlığa adanması anlamına gelen (Kuşeyri, 1991: 373) fütüvvet, Kur’an’daki isar kavramı ile birebir irtibatlı hatta yakın anlamlıdır. Bu tanımlara baktığımızda fütüvvetin ahlaki temeller üzerine bina edildiği görülmektedir. Kur’an’da birçok ayeti kerimede ve hadisi şeriflerde bu ahlaki anlayış övülmekte ve teşvik edilmektedir.

“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir” (Ali İmrân 3/92). “Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah’a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat vardır. De ki: Rabbim kullarından dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden de) kısar. Siz hayır için ne harcarsanız, Allah onun yerine başkalarını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır” (Hadîd 57/18). “Allah yolunda infak edin. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever” (Bakara 2/195).

Hz. Peygamber iyilik ve sadakanın muhatabının sadece insanlar değil, her bir hayvan türüne de iyilik ve ihsanın sunulması gerektiğini ifade etmiştir: “Bir Müslüman ağaç diker de bunun meyvesinden insan, ehlî veya vahşi bir hayvan veya kuş yiyecek olursa, yenen şey onun için bir sadaka hükmüne geçer” (Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Musâkât, 10.).

Sülemî, fütüvvetin en önemli ilkelerinden birisi olarak verme ahlakı kazanmayı vurgulamıştır. “Fütüvvetin esaslarından birisi de sahip

olduklarından vermede insanlar arasında ayırım yapmamaktır. Bu esas şöyle ifade edilmektedir: “Herkes ver, herkese ihsanda bulun. Kendi yaptıklarını gözünde küçük, sana ikram edilenleri büyük göresin” (Sülemi, 1977: 84).

Tasavvufi kaynakların fütüvvet bölümlerinde ve fütüvvetname olarak adlandırılan eserlerde bu ahlaki ilkelere değinilmektedir. Fütüvvet, Allah’ın emirlerine uyma, ibadetini güzel yapma, her kötülüğü bırakma, gizli ve açık, ahlakın en güzeline sarılmadır. Fütüvvet, kendini değil Hz. Peygamber gibi ümmetini düşünmek, insanların dertleriyle ilgilenmek, kendisi için istediğini başkaları için istemek, kusur ve ayıpları örtücü olmak, nefse düşmanlık göstermek, fakirleri sevmek, zenginlerin peşinde dolanmamak, eline girenle çıkanı bir görmek, insanlara kin tutup düşman olmamak, kimseden mürüvvet ve insaf beklememek, herkese karşı mürüvvet ve insaf sahibi olmak, dünyadan da ukbadan da geçmektir (Göktaş, 2011: 109).

Fütüvvet, davranış biçimi ve bir hayat tarzı olarak algılanmaktadır. Fütüvvet, tasavvufi hayatta bir mertebe ve güzel davranış şeklinde anlaşılması nedeniyle, İslam toplumlarında etkili olmuştur. Sufi mürşitleri fütüvveti, güzel davranışlar bütünü şeklinde ifade etmişlerdir. Bazı sufiler fütüvveti; Hz. Âdem’in özür dilemesi, Hz. Nuh’un sebatı, Hz. İbrahim’in vakarı, Hz. İsmail’in doğruluğu, Hz. Musa’nın ihlâsı, Hz. Eyüp’ün sabrı, Hz. Muhammed’in cömertliği, Hz. Ebubekir’in acıma duygusu, Hz. Ömer’in hamiyeti ve adabı, Hz. Osman’ın hayâsı ve Hz. Ali’nin bilgisi gibi özelliklerin bir araya gelmesi şeklinde anlamışlar ve ancak bu sıfatların hepsine sahip olan bireyin güzel davranışlarda bulunabileceğini belirtmişlerdir (Gölpınarlı, 1950: 208).

Mala ait fütüvvetin Hz. Ali’ye ait olduğu ve Hz. Ali’nin feta, yiğitlik özelliğine vurgu yapılmaktadır. “Hz. Ali’nin dört dirhemi vardı, birini gizli olarak, diğerini aşikâr olarak, birisini gece, diğerini ise gündüz ihtiyaç sahiplerinde dağıtması nedeniyle “Mallarını gece gündüz, gizli ve aşikâr olarak verip yoksulları doyuranların ecirleri, Rableri indindedir ve onlara ne korku vardır ne hüznün” (Bakara, 2/274) ayeti kerimesinde vurgulanan mertebeye ulaştığı (Zerkub, 1950: 235-261) düşünülmektedir. Ayrıca Hz. Ali üç günlük oruçtan sonra yemeğini insanlara ihsanda bulunmasının “Allah sevgisiyle yiyeceklerini miskine, yetime ve esire verir, onları doyururlar” (İnsan, 76/8) ayeti kerimesinin nüzul sebebi olarak görülmüştür.

Fütüvvet ehlinde bulunması gereken özelliklerin başında cömertlik gelmektedir. Nitekim Hz. İbrahim, Allah’ın adını işitebilmek amacıyla tüm malını mülkünü bağışlaması, misafirperver olması ve kendine inananları ateşten koruması nedeniyle fütüvvetin zirvesinde bulunan insan

olarak görülmüştür (Nakkaş, 1950: 209). Fetânın üç şeyi bağlanır, üç şeyi açılır: Gözü haram olan şeylere, ağız günah olan sözlere, eli zulümlere bağlanır; kapısı konuklara, kesesi kardeşlerden ihtiyacı olanlara, sofrası bütün açlara açılır (Gölpınarlı, 1950: 190).

Fütüvvetnâmelerde, insanlığın evrensel değerleri ve ahlaki ilkeleri, biçimsel olarak görülebilmektedir, bu değer ve ilkelerin pratikleri ise ahlak teşkilatlarının çalışmalarında görülmektedir. Bu örnekler dikkatle incelendiğinde Fütüvvet ve Ahiliğin temel dinamiklerinin Kur'an ve onun yaşama yansıtılmış biçimi olan Sünnet-i Seniye olduğu görülmektedir (Sülemi, 1977, s. 93).

a.b. Diğerkamlık

Fütüvvet kavramı, psikolojik bağlamda kişinin anksiyete ve depresyon nedeniyle yaşadığı bunalma ve sıkışmayı aşma, zihinsel stagnasyondan (durgunluk) kurtulma, kendini gerçekleştirme gibi sonuçları içinde barındıran ve son yıllarda gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan iyilik terapisini/diğerkâmlık somutlaştıran bir kavramdır. İyilik terapisi yöntemine göre huzursuzluk, mutsuzluk, anlamsızlık ve yalnızlık gibi sıkıntılar yaşayan kişilerin zor durumda olan başka insanlara kendi güç ve imkânına göre maddi ya da manevi yardımlarda bulunması ve iyilik yapması psikolojik rahatlama sağlamaktadır (Atak, 2021: 127). Müslüman toplumlarda isar olarak ifade edilen iyilik merkezli yaklaşım batıda diğerkâmlık şeklinde isimlendirilmektedir.

Diğerkâmlık, Kur'an'daki isar kavramına bezemekle beraber aralarında ince bir farklılık bulunmaktadır. Diğerkâmlık, kişisel menfaat olmaksızın başka insanlara yardımcı olmaya çalışma şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 1998: 1747). İsar genelde, bir kişinin, kendisi ihtiyaç içerisinde olsa dahi sahip bulunduğu imkânlarını başka insanların ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla kullanması, başkalarına fayda sağlamak için fedakârlık yapması şeklinde ifade edilmektedir (Çağrı, 2000: 490). İsar, diğerkâmlığın daha yoğunlaşmış ve içselleşmiş halidir.

Modern psikolojide diğerkâmlık ya da yardımseverlik olarak nitelendirilen karşılık beklemeden insanlara yardımcı olma davranışı, psikologlar tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir.

Psikologlar isteğe bağlı şekilde başkalarına yardım davranışını prososyal davranış olarak isimlendirmişlerdir. Bazı psikologlar da yardım etme davranışı şeklinde isimlendirme yapmıştır (Bilgin, 1988: 274-275).

Jung, diğerkâmlık gibi değerleri, kişinin bireyleşme süreci kapsamında değerlendirmektedir. Ona göre, kişi bireyleşme sürecinde kendi

özüne ulaşmanın dışında diğerkâmlık ve yardımseverlik gibi önemli erdemlere sahip olur. İnsan bireyselleşirken, bencillikten ve bireycilikten uzaklaşarak toplumun üyesi olduğunun ayırına vararak, yardımlaşma duygusu içerisinde olgun bir kişi olur (Jakobi, 2002: 145).

Fromm'a göre hakiki sevgi, kişide sevebilme yeteneği ve başka kişilere karşılıksız verebilme yatkınlığı geliştirir. Herhangi bir karşılık beklemeden verebilmek, mesela herhangi bir beklenti içinde olmadan kanını vermeye, kendisini başkasını kurtarmak için feda edebilmeye hazır olmak, o bireyin sevgi dolu olduğunun göstergesidir. Vermek ve paylaşmada bulunmak suretiyle diğer insanlar için özveri gösterme eğilimine hekimler, din görevlileri yardımcı sağlık personeli gibi meslek mensuplarında daha sık rastlanır (Fromm, 1997: 181).

Maslow'a göre diğerkâmlık bütünüyle kendini gerçekleştirmiş olan insanların dünyaya karşı gösterdikleri tepkilerden biridir. Ona göre diğerkâmlık, gerçekliğin doruk deneyimlerde algılanışı esnasında tanımlanan niteliklerinden birisidir (Maslow, 1996: 106).

Modern psikolojide diğerkâmlık kavramı, kendini gerçekleştirme aşamasında ya da dah üst aşamalarda bulunan bireylerde bulunması gereken nitelik olarak görülmektedir. Nefs psikolojisinde ise diğerkâmlık her bireyin yaşaması gereken ve bireyde terapötük etki meydana getiren uygulama olarak belirtilmektedir.

b. Psikoterapi Yaklaşımları

İnsan, hayatının her gelişim döneminde ve kendini gerçekleştirme sürecinde bireysel çabaları ile aşamayacağı engellerle karşılaştığında uzman kişilerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu profesyonel destek psikoterapi olarak bilinmektedir. Ruhsal yollarla yardım ve iyileştirme olarak da ifade edebileceğimiz psikoterapide, telkin, ikna, davranış değiştirme gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Modern psikolojide son dönemde yüzlerce psikoterapi yaklaşımı ortaya çıkmış ve her yaklaşım bir psikoterapi yöntemi geliştirmiştir. Bu yaklaşımlar; kültürden bağımsız yaklaşımlar, kültüre dayalı yaklaşımlar olarak ele alınmıştır.

b.a. Kültürden Bağımsız Psikoterapi Yaklaşımları

(i)-*Psikanalitik Yaklaşım*: İsmi Sigmund Freud ile anılan Psikanalitik yaklaşımda, terapideki amaç bilinçaltındakilerin bilinç üstüne çıkarılmasıdır. Terapi sürecinde serbest çağrışım tekniği kullanılarak hastanın aklına gelen her şeyi söylemesi ve böylece bilinçaltını ortaya çıkarılması cesaretlendirilmektedir. Dil sürçmeleri fazla önemszenmekte ve bu sürçmelerin sübjektif olarak yorumları yapılmaktadır (Freud, 1996: 37-

38).

Freud'a göre erkek çocuk, 3-5 yaş döneminde kendisini babasının yerine koyarak annesine sahip olmayı arzular. Çocuk, babasını kıskanır ve onu öldürmeyi ister. Anneye karşı hissedilen yasak cinsel istek ve babaya duyulan öfke ve nefret, çocukta bir suçluluk duygusunun oluşmasına neden olur. Bu duygular, bilinçaltına atılarak oedipus kompleksini oluşturur (Freud, 1995, s. 393). Çocuk bu dönemde çok yönlü sapıktır, yani bütün sapkınlıklar için bireyde potansiyel mevcuttur (Ellenberger, 2021: 485).

Psikanalitik psikoterapi yöntemi; cinsellik temeline dayanmakta, dil sürçmelerine ve rüyalarındaki sembollere cinsellikle ilgili yorum yapmakta ve insanı sadece hazları peşinde koşan bir varlık olarak değerlendirmektedir.

(ii)-*Davranışçı ve Bilişsel Yaklaşım*: Davranışçılara göre zihin, birey dünyaya geldiğinde üzerinde yazılmayı bekleyen bir tür boş kâğıt gibidir. Öğrenme deneyimleri ise bu boş kâğıda yazılanlardır. Öğrenmenin belirli kuralları vardır. Psikoloji bilimi, bu kuralları ortaya çıkarmaya çalışmalıdır. Bu öğrenme yasaları, sadece insanlar için değil hayvanlar için de geçerlidir. Fizik bilimi ile ilgili yasalar olduğu gibi öğrenme ile ilgili yasalar da mevcuttur. Bilinçli zihinsel süreçler ya da bilinçdışı zihinsel süreçler gibi ölçülemeyen ve gözlenemeyen olgu ve kavramların psikolojide yeri olmamalıdır (Türkçapar, 2012: 13). İçgüdü ve kalıtımı kabul etmeyen davranışçılara göre insan, iradesi bulunmayan ve çevre tarafından şekillendirilebilen bir varlıktır. Psikoloji bilimi fen bilimleri gibi deneysel bir bilimdir.

Davranışçı yaklaşım 1950'li yıllara kadar etkinken bilişsel yaklaşımla birlikte etkisi azalmış ve 1982 yılında bilişsel yaklaşımla birleşerek bilişsel davranışçı yaklaşım adını almıştır (Türkçapar, 2012: 37-38). Terapide davranışın salt gözleminin yerini zihin almış ve terapide yalnız bilişsel inançların değiştirilmesi amaçlanmıştır. Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı zihine odaklanarak önemli bir adım atmış ancak insanın içsel yaşantısına, gönül ve kalp alanına temas edememiştir.

(iii)-*Hümanistik Yaklaşım*: “İnsana dışarıdan bakıldığında onun davranışlarını yorumlamak olanaksızdır. Çünkü insan cansız bir nesne ya da eşya değil motivasyonunu içten alan dinamik bir varlıktır” (Maslow, 2001: 60) görüşleriyle hümanist psikologlar, psikoloji alanına, insanı içsel olarak inceleme gibi yeni bir yöntem kazandırmışlardır.

Hümanistik yaklaşımın psikoloji alanına getirdiği en önemli yenilik kendini gerçekleştirme kavramıdır. Bu kavramı Rogers şöyle açıklamak-

tadır: Kendini gerçekleştirme yetisi insanın varlığını sürdürmesi veya geliştirmesi amacıyla doğuştan gelen yeteneğidir. Bu, yalnızca hava, su ve yiyeceğe duyulan ihtiyacın karşılanması ve insanda oluşan gerilimin azaltılması yeteneğini değil, aynı zamanda büyüme yoluyla kendini geliştirme, insanlarla ilişkide bulunarak ve üreme-çoğalma gibi birçok yeteneği de içerir (Karahana & Sardoğan, 1994: 76). Maslow, kendini gerçekleştirme kavramını kişinin varolan potansiyelini ortaya çıkararak en uygun biçimde kullanma olarak ifade etmektedir (Maslow, 1969: 4).

Hayatının sonlarına doğru, insanın aşkınlık boyutunun farkına varan Maslow'a göre insanda, ruhsal kökenli aşkın gerçekleştirme (self-transcendence) ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaç kendini gerçekleştirme ihtiyacından farklıdır. Ona göre kendini aşan birey, kâinat ile bütünlük duygusu içerisinde dini tecrübeyi yoğun bir şekilde yaşayarak hayatın kendisini kutsal olarak görmeye başlar (Ayten, 2015: 142). Kendini aşma manevi boyutu ağır basan bir kavramdır. Ancak Hümanist psikologlar seküler bir perspektif ile meseleyi değerlendirdikleri için bireyin içsel seyahat yaparak kalp ve gönül alanına ulaşmasını sağlayamamışlardır.

b.b. Kültüre Dayalı Psikolojik Danışmanlık Yaklaşımları

(i)-*Pozitif Psikoterapi*: Bu yaklaşıma göre, sadece olumsuz olan durumu değiştirmek yeterli değildir. Olumsuz davranışın yerine olumlu davranışı yerleştirmek önemlidir. Kişinin daha güzel yaşam sürmesi için güçlü yönlerinin farkında olarak bu yönlerinden yararlanması, pozitif yaşantıları tecrübe etmesi bu yaklaşımın temel amaçlarındanıdır. Pozitif psikolojinin terapi süreci bu ilkeler çerçevesinde ilerlemektedir (Bulut, 2020: 4-5).

Pozitif psikoloji yaklaşımında iyimserlik, umut, öz saygı-öz yeterlilik, öz anlayış, bilinçli farkındalık, şükran (minnettarlık) duygusu, affetme, diğerkâmlık gibi erdemler önemli görülmüştür. Ancak meseleye seküler bir çerçeveden bakılması bu erdemlerin yüzeysel kalmasına yol açmıştır.

(ii)-*Kabul Kararlılık Terapisi*: 1980'li yıllarda Steven Hayes tarafından ortaya atılan ve bilişsel davranışçı terapidenden esinlenen kabul kararlılık terapisi, bilimsel ve felsefi yaklaşım ile bağlam ve dilin insan davranışına olan etkisini merkeze alan terapi yaklaşımıdır. Bilişsel davranışçı terapi gibi yöntemlerin aksine; sorun oluşturan düşünce, ya da duyuların içerik, biçim ya da sıklığına odaklanmaz. Bu düşünce ve duyuların işlevine vurgu yaparak bu deneyimleri ilişkili bulunduğu bağlam içerisinde değerlendirilerek işlevlerinin değiştirilmesine ve kişinin davranış repertuarının geliştirilmesine odaklanır (Zettle, 2005: 77-79).

Kabul kararlılık terapisi yaklaşımının terapidaki en önemli amacı insanda psikolojik esnekliği artırmadır. Psikolojik esneklik, içsel yaşantılara dikkat ve samimiyetle yaklaşarak “ân” a temas ederek bireyin değerleri doğrultusunda davranışlar göstermede kararlılık göstermek olarak tanımlanır (Hayes, 2004: 639-641). Kabul kararlılık terapisinde, huzurlu bir hayat yaşaması için bireyin önünde engel gibi gözükten düşünceler, duygular, anılar ve hislere herhangi bir müdahalede bulunmadan bu etkenlerin kişinin davranışları üzerindeki etkinliklerini azaltmak ve bu yolla önemli görülen davranışlarda sebat edebilmek hedeflenmektedir.

(iii)-*Öyküsel Terapi*: Kişisel ve sosyal problemlerin ortaya çıkışı ve gelişiminde dil ve öykü çok önemlidir. Çünkü insan hikâyeleştirilmiş hayat yaşar. Başlangıçta aile terapisi için geliştirilen bu terapi uygulaması, zamanla birçok alanda kullanılır olmuştur (Çelik, 2017, s. 35). Naratif terapi yaklaşımı DSM kriterlerini kabul etmemekte olup bireysel yaşantılar konusunda genel geçer yorumlarda bulunmaya, insanları etiketleyerek sınıflandırmalı tanımlamalar oluşturmaya ve yaşanmış deneyimlere tanı koymaya karşı çıkmaktadır (Madigan, 2016: 47).

Modernizme eleştiri getirerek adeta ona başkaldıran postmodernizmin yapmış olduğu gerçeklik ile ilgili değerlendirmeler naratif terapi yaklaşımının çıkış noktası olarak bilinmektedir. Naratif yaklaşıma göre terapi bir tür sohbetir (conversation) (Madigan, 2016: 55). Hasta ve terapist arasında hiyerarşik bir konumlama söz konusu değildir.

(iv)-*Nefs Terapisi*: Transpersonel psikolojinin benötesine ulaşmada yetersiz kalışı, pozitif psikolojinin dini içerikli erdemleri önemsemesi, yeni gelişen bazı psikoloji yaklaşımlarının Mesnevî hikâyelerini ve tasavvufa ait kavramları psikoterapide kullanması, Batı’da tasavvuf ve nefis psikolojisine büyük bir yönelişin olması, Malik Bedri’nin İslami psikoloji yaklaşımı, bazı psikolog ve psikiyatristlerin İslam tasavvufundan hareketle nefis psikolojisine değinmeleri, psikoloji alanında beşinci güç olarak nitelendirilebilecek nefis psikolojisi yaklaşımının doğuşuna zemin hazırlamıştır (Atak, 2021: 78).

Nefs psikolojisi, insanı üst bilinçdışı ya da âlem-i misal ile tanıştırmaktadır. Birey, üst bilinçdışı ile temas kurduğunda “Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, içinde kandil bulunan bir oyuktan yayılan ışığa benzer. O kandil ki, sırça fanus içindedir; o fanus ki, inci gibi parıldayan bir yıldızdır sanki!” (Nur, 24/35) ayetindeki müjdeye muhatap olmaktadır. Bu üst âlemin mertebe ve tabakaları bulunmaktadır. “Şüphesiz siz halden hale geçeceksiniz” (İnşikak, 84/19) ayeti bunu açıklamaktadır. Bu mertebeler, Kur’an-ı Kerim’de yedi varoluş mertebesi olarak zikredilmekte olup her insan, hâl olarak bu kat veya mertebelerin özelliklerini belirli bir düzeyde yaşayabilmektedir (Merter, 2020: 15).

c. Manevi Danışmanlıkta Kurumsal Model Önerileri

Modern yaşamla birlikte ortaya çıkan hızlı teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve toplumsal değişim bireyselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bu faktörlerden etkilenerek gençler arasında hızla yayılan narsisizm probleminin de etkisi ile kişinin kendi dışındaki bireyleri umursamayışı, daha da ötesi kendi mutluluğu için diğerlerini hiçe sayışı artık normal görülmektedir. Birey, böyle davranarak daha mutlu olacağını düşünse de içini nedensiz bir kaygı ve huzursuzluk duygusu kaplamaktadır. Ancak kişi durumunu değiştirerek ben yerine ait olduğu toplumu da hesaba katıp biz demeye başladığında içindeki kaygı ve huzursuzluğun kaybolmaya başladığını görecektir. Etrafındakilerin farkına varıp ihtiyacı olanın yardımına koşan kişi, içindeki kaygının dağılarak yerini huzura bıraktığını fark edecektir. Aslında iyilik yapmak sadece iyilik yapılı değil iyilik yapan bireyleri ve dolayısıyla iyilik akışının süregeldiği toplumu da rahatlatmakta; hem bireye hem de topluma psikolojik iyi oluş hâli sağlamaktadır (Atak, 2016, s. 29).

Sosyoterapi yaklaşımı, “kişilerarası” boyutları ve karşılıklı etkileşimi baz almasıyla psikoterapinin birey eksenli çalışmalarının ötesine geçmektedir. Sosyoterapi, terapist kadar grupta yer alanların da sağaltım sürecinde belirli rol ve işlevler yerine getirdikleri, kendileri iyileşirken karşıdakini iyileştirdikleri bir süreçtir (Akman, 2013: 8). “Bir kişiye yardım etmek için, kişilerarası düzenlemeler yaparak kişinin çevresini düzenlemeye dayalı destekleyici bir terapi yaklaşımıdır. Bu bağlamda iki farklı model önerisine değinilecektir.

Fütüvvetin en temelinde yer alan hayır-hasenattan ve dürüstlükten hareketle oluşturulan “Ahi Evran Kişisel Gelişim Akademisi” modeli önerisi bireylerin psikosyal gelişimine katkıda bulunacak “Fütüvvet Merkezli Psikolojik Danışma Merkezi” modeli önerisi ise bireylere yaşamış oldukları sorunlarda psikolojik destek sunmanın yanı sıra sosyoterapi bağlamında toplumsal bir dönüşüm yaşanmasına ve toplumda iyilik hareketlerinin oluşmasına da yol açabilecektir.

c.a. ‘Ahi Evran Kişisel Gelişim Akademisi’ Modeli

Anadolu’da ahiliğin kurucusu olarak görülen, Ahi Evran’ın ismi seçilerek oluşturulan bu model önerisinde; geçmişte esnaf ve sanatkâr birlikleri olarak anılan ahiliğin temelinde yer alan fütüvvetten hareketle Türk sanayisinin gelişiminde mesleki derinleşme ve maddi-manevi dayanışmayı temel alarak fütüvvet ruhunu ticaret kurumlarıyla buluşturma ve mesleki eğitime geçmişteki ahilik ahlaki merkezli bir bakış açısı kazandırma amaçlamaktadır.

Bu öneride, Nefs psikoterapi yöntemleri içerisinde yer alan hayır-

hasenat terapisi bağlamında; Kur'an-ı Kerim'deki ve hadis-i şeriflerdeki infak ve isar buyrukları ve cömertlik ön plana çıkarılarak tasavvuftaki fütüvvet kavramı temel alınmıştır. Bu çerçevede birlik ve dayanışma ruhu harekete geçirilerek, özellikle iş hayatında ve ticaretle, erdem ve ahlak ifade eden davranışların benimsenmesi hedeflenmiştir. Buralarda temel alınacak ilkeler; kardeşlik, yardımlaşma doğruluk ve dürüstlük olacaktır.

Ahi Evran kişisel gelişim akademileri'nde imam-hatip lisesi, ticaret lisesi ve diğer meslek liselerinden başarılı, ahlaki meziyetlere sahip öğrenciler seçilip belirli mesleki kapasite ölçümü testlerinden geçirilerek yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilecek ve bu öğrenciler bir dizi dini ve manevi eğitime tabi tutulduktan sonra yetenek ve kapasiteleri istikametinde özel eğitimlerle de desteklenerek sanayi sektörüne ara eleman olarak yetiştirilecektir.

Buralarda danışman ve rehber olarak görev alacak kişiler, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, sosyal hizmet, ilahiyat, sosyoloji gibi alan mezunları arasından sınavla seçilip psikoloji, ilahiyat ve işletme altyapısına dayalı olan 'Fütüvvet Ruhu: Ahilik' alanında yüksek lisans/doktora eğitiminden geçtikten sonra sahada çalışmaya başlayacaktır. Buna yönelik olarak; psikoloji, ilahiyat ve işletme bilim dalları ortaklaşa çalışarak disiplinlerarası bir yüksek lisans/doktora programı açacaktır.

Ahi Evran kişisel gelişim akademisinde, mesleki ve akademik hizmetlerinin dışında esnaf ve sanayi çalışanlarının bir araya gelecekleri sıcak mekânlar olup, buralarda çay, çorba ikramından yardımlaşma sandıkları kurulması yoluyla- ihtiyaç sahibi esnafın kalkındırılmasına, mesleki eğitimlerden psikolojik ve sosyal eğitimlere kadar pek çok alanda, ihtiyaç duyduğu noktalarda bireye destek sağlanacaktır. Aile eğitimleri, evlilik öncesi eğitimler, çocuk eğitimi noktasında ebeveynleri bilinçlendirme eğitimleri, anne-baba okulları ve hayat okulu programları, dini ve ahlaki eğitimler, mesnevi okumaları gibi çeşitli konularda sohbet ve seminer çalışmaları yapılarak gerekli eğitimler verilerek çalışanların maddi yapının ötesinde manevi ve ruhsal olarak tatmin yaşaması sağlanacaktır.

Sanat ve meslek eğitimleriyle birlikte hayata dair ve maneviyat merkezli eğitimlerle de içerikler zenginleştirilecektir. Bu bağlamda esnafın mesai saatleri yeniden gözden geçirilerek maddi kazanımlar kadar manevi ve kültürel kazanımlar için de vakit ayrılması sağlanacaktır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde yıkılış sürecine kadar psikolojik terapi işlevi görerek ruhsal manada problem yaşayan bireylerin terapi ve rehabilitasyonun sağlandığı yüksek insani tekâmül enstitüleri olarak adlandırılan tekke ve zaviyelerin fonksiyonuna benzer bir biçimde psikoterapötik

bir işleve de sahip bu akademiler, sanayi sektöründe psikolojik rehabilitasyon işlevi görecektir.

Selçuklular döneminde kurulan ve Ahi Evran tarafından Anadolu'da yaygınlaştırılarak sosyal dayanışmayı ve dürüst ticaret anlayışını kökleştiren Ahilik teşkilatının temel ilkeleri benimsenip esnaf olanlar ve sanayide çalışanlar bu ahlaki ve tasavvufi ilkelerin uygulamaya dökülmesi için yemin ederek çalışmaya başlayacaktır. Belirlenen eğitimleri başarıyla tamamlayıp belge alarak esnaflığa adım atacak olan gençler, yeniden doğmuşçasına bazı kurallara tabi olacaktır. Bunlar; cimrilik kapısını bağlamak, lütuf kapısını açmak. Kahır ve zulüm kapısını bağlamak, hilm ve mülâyemet kapısını açmak. Hırs kapısını bağlamak, kanaat ve rıza kapısını açmak; tokluk ve lezzet kapısını bağlamak, riyazet kapısını açmak. Halktan yana kapısını bağlamak, Hak'tan yana kapısını açmak. Herze ve hezeyan kapısını bağlamak, marifet kapısını açmak. Yalan kapısını bağlamak, doğruluk kapısını açmak (Sarı, 2016: 44). Böylece verilen eğitimlerin davranışlarda değişiklik oluşturucu gücü, grup psikolojisinin olumluya yöneltici etkisi ve yepyeni bir başlangıç yapma duygusu ile birlikte ahlaki sapmalar daha az görülecektir. Ancak bu eğitimlerden önce okul öncesinden itibaren dini ve ahlaki eğitimin eğitim-öğretim kurumlarınca verilmesi ve ailelerin bu eğitimleri destekleyici bir tutum içerisinde olması oldukça önemlidir.

Hız. Peygamberin en kötü meziyet olarak gördüğü yalandan kaçınan, nefsinin aşırılıklardan uzak, hayatın anlamının farkında olan, insana eşref-i mahlûkat olduğu için değer veren, verme ahlakına sahip yeni esnaf ve sanayici modelinin ülkemizi ekonomik ve sosyal olarak bulduğu konumdan çok daha üst seviyelere çıkaracağı açıktır. Bu kapsamda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilgili yükseköğretim kurumlarının işbirliği içinde çalışmasıyla güzel bir yapılanma oluşabilir.

c.b. 'Fütüvvet Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi' Modeli

Nefs psikolojisinde hayır terapisi olarak adlandırılan terapötik uygulama; huzursuzluk, mutsuzluk, anlamsızlık ve yalnızlık gibi sıkıntılar yaşayan bireylerin zor durumda olan başka insanlara yardım etmesi ve karşılıksız olarak iyilik yapmasına dayalıdır. İyilik yapmanın iyilik yapıpına faydası bulunduğu gibi iyilik yapan birey üzerinde de rahatlatıcı etkisi olduğu bilinmektedir. Kur'an'da birçok ayette ifade edilen ve Batı'da iyilik terapisi ya da diğerkâmlık olarak benzeri uygulamaların yapıldığı infak ve isarın özünde, hiçbir beklenti içerisinde olmadan sırf Allah rızası gözetilerek insanlara yardım etmek ve fedakârlık yapmak bulunmaktadır.

Peygamber ahlakı olarak nitelendirebileceğimiz fütüvvet anlayışından hareketle oluşturulacak olan psikolojik danışma ve rehberlik merkezinde fütüvvetin ilkeleri doğrultusunda terapi yaklaşımı benimsenecektir. Psikoterapide amaç, bireyin farkındalık kazanarak iradesine hâkim olması ve kendini gerçekleştirmesidir. Nefs psikolojisinin amacı ise bireyin kendi özüne ulaşması, kendini aşmasıdır. Bütün bu hedeflere ulaşma noktasında fütüvvet ahlakını ilke edinerek oluşturulacak psikolojik danışma merkezlerinde Hz. Peygamberin hayatının her safhasında yer alan güzel ahlak ilkeleri temel düstur olacaktır. Bu ilkelerden hareketle batıda iyilik terapisi/diğerkâmlık olarak nitelendirilen nefis psikolojisinde hayır-hasenat terapisiyle birlikte psikoterapi sürecinde birçok önemli psikolojik sorunun çözümü de gerçekleşecektir.

Kur'an'da birçok yerde geçen infak ve isarın özünde, hiçbir beklenti içerisinde olmadan sırf Allah'ın rızası gözetilerek insanlara yardım etmek ve fedakârlık yapmak bulunmaktadır (Bursevi, 2005: 66). "Sahip oldukları mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler" (Bakara, 2/274) ayetinde isar ve infakta bulunanların geleceğe yönelik duydukları korku kaynaklı kaygı ve geçmişte yaşadıkları üzüntü kaynaklı depresyondan kurtulacaklarına işaret edilmektedir. "Onlar ki hem bolluk hem darlık zamanında Allah yolunda harcarlar, öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler. Çünkü Allah iyilik yapanları sever" (Ali İmran, 3/134) ayetinde insana acı ve ıstırap veren kin tutma, affedememe ve bunların sonucunda ortaya çıkan öfke duygularının kontrol altına alınmasına vurgu yapılmaktadır. İnfak ve isar ile cimrilik zaafını aşan birey, endişe, öfke, kin gibi nefsin olumsuz hasletlerinden kurtularak manevi olarak yükselişe geçebilmektedir. Affedememe kaynaklı öfke ve depresyon yaşayan üniversite öğrencilerinde iyilik terapisi, sorunların aşılmasında etkili olmaktadır.

Bu modelde, ifade edilen psikolojik danışma ve rehberlik merkezi Ahiliğin temeli olan fütüvvet anlayışından hareketle hayır-hasenat temelli olarak çeşitli yardım kuruluşlarıyla birlikte çalışarak ya da bünyesinde iyilik merkezleri kurmak suretiyle Kur'an'ın isar ve infak buyruğunu yerine getirmiş olacaktır. Burada imkânı olanlar ihtiyaç sahiplerine maddi olarak destekte bulunacak, imkânı olmayanlar ise bu tür kurumlarda gönüllü olarak faaliyetlerde görev alarak destek sunacaktır. Bu noktada bireysel psikoterapi sürecinde hayır-hasenat terapisi bağlamında yönlendirilen danışan örneği sunulmuştur.

Depresyon nedeniyle psikolojik destek alan Nur, öğrenci evinde kalmaktadır. Terapi sürecinin ilerleyen seanslarında iyilik terapisi

bağlamında kendine uygun bir iyilik yapmakla ödevlendirilen Nur, yazın memleketine gitmeden önce evlerinde kalan gıda maddelerini arkadaşlarıyla birlikte ihtiyaç sahiplerine vermeye karar vermiştir. İhtiyaç sahibi bir aile tespit edip erzakı teslim etmek için gittiklerinde Nur, evde bulunan yaşlı teyzenin yüzünde beliren mutluluktan çok keyif almış ve ona içtenlikle sarılmıştır. Normalde babaannesi ve dedesine kızgınlığı nedeniyle yaşlılarla temastan uzak durduğunu belirten Nur, maddi iyilik yapmanın dışında yaşlı teyzeye sarılma sıcaklığını göstererek manevi bir iyilik de yapmıştır. Sonrasında huzur duyduğunu belirten Nur, ilerleyen zamanlarda yaşlılara karşı soğukluğunun kırıldığını ve bir süre sonra babaanne ve dedesine karşı olan öfkesinin de azaldığını hayretle ifade etmiştir (Atak, 2021, s. 207).

Nefs-i emmârenin aşağı kısımlarına (esfel-e safilin) takılma bednimize de zarar vermektedir. Bu alt mertebelerde fazla kalıp sıkıldıkça otonom sinir sisteminin dengesi bozulmakta ve yüksek tansiyon gibi hastalıklara duçar olunmaktadır. Ama kişi Yaratıcı'ya yaklaştıkça ferahlayıp rahatlayabilir (Atak, 2021: 206). Bu yüzden müzminleşmiş kaygı rahatsızlıklarında, hafif düzeyde depresyonda ve genelde bunlara eşlik eden psikosomatik hastalıklarda sosyoterapötik yaklaşım olarak hayır terapisi oldukça önemlidir.

İyilik yapmak, çift taraflı fayda sağlamaktadır. Yapılan iyilik, ihtiyacı olanı sevindirdiği gibi iyilik yapanın üzerinde de terapötik etki meydana getirmektedir. Hz. Peygamber, “Kalbinin yumuşamasını ve hacetinin görülmesini sever misin? Yetime merhamet et, onun başını okşa ve ona yediğinden yedir. Kalbin yumuşar ve hacetine erişirsin” (Taberani, 2009: 237) beyanıyla kalbi katılaşıyor öfke, şiddet, merhametsizlik gibi duygular yaşayanların yetim başı okşamalarını tavsiye etmektedir.

Merter tarafından oluşturulan manevi danışmanlık kapsamında kullanılabilir iki aşamalı hayır-hasenat terapisi uygulama örneği şöyledir:

(i)-*Birinci Aşama: Duyarlılık Kazandırma*: Yardıma ihtiyacı bulunan bir aile ya da birey seçilir. Ailenin ya da bireyin ekonomik durumu danışana görsel ve işitsel olarak terapi seansı sırasında gösterilir. Örneğin fakir bir aile ya da yetim bir çocuğun görüntüsü ekrana yansıtılır. Bu görüntü ile ilgili psikanalizdeki gibi serbest çağrışım ya da nefis psikolojisindeki gibi tefekkür yapılır. Tefekkür ya da serbest çağrışım bitince danışan elini kalbinin üzerine koyarak hissettiği duygu ve düşünceleri terapistte ifade eder. Bir seyir defteri tutularak danışanın hissettiği duygu ve düşünceler yazılır. Danışan bu duygulara aşinalık kazanınca terapinin ikinci aşamasına geçilir.

(ii)-*İkinci Aşama: Somut Uygulama Çalışması*: Kişi terapistin kontrolünde hayır kuruluşları ile işbirliği içerisinde ihtiyaç sahibi kişi ya da aileleri ziyaret eder. Burada önemli olan danışanın imkânı ölçüsünde bir şeylerini verebilmesidir. İmkânı ve durumuna göre kişi şefkatini verebilir, parasını verebilir, zamanını verebilir. Bu terapi sürecinde önemli olan danışanın vadettiği yardım ve destek ne ise ona sadık kalmasıdır. Ziyaret sonunda danışandan yaşadığı duygu ve hisleri, yaptığı şeyleri ya da yapamadıklarını seyir defterine yazması istenir. Bir sonraki terapi sırasında bu yazılanlar üzerine konuşularak danışanda oluşan psikolojik etkiler tespit edilir (Merter, 2008:384).

S o n u ç

Ahi Evran'ın ismiyle anılır hale gelen Ahilik, nefis psikolojisinde vurgulandığı şekilde bireyin tekâmülünde nefis mertebelerindeki gibi kademeli ilerlemesini ve psikolojideki kendini gerçekleştirmesini içine alan bir yaklaşıma sahiptir. Ahiliğin temelini teşkil eden fütüvvet ise cömertlik, yiğitlik ve güzel ahlaka sahip olmak gibi önemli erdemleri prototip olarak sunan yaklaşımı ifade etmektedir.

Modern psikolojide iyilik terapisi, diğerkâmlık gibi isimlerle ifade edilen insanlara karşılıksız yardım etme duygusu nefis psikolojisi yaklaşımında hayır/hasenat terapisi olarak ifade edilmektedir.

Ahilik merkezli fütüvvet ruhundan hareketle ve modern psikolojinin bazı verilerinden yararlanarak oluşturulacak olan Fütüvvet Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi modeli, bu alanda önemli bir boşluğu dolduracak, sosyoterapi yaklaşımını psikoterapiyle kaynaştırarak farklı bir model ortaya çıkarabilir. Ahi Evran Kişisel Gelişim Akademisi ise ticari hayata dürüst, ahlaklı, isar ve infak ruhuyla hareket eden bir esnaf ve sanayicilerin bulunmasında etkili olabilir ve bu durum, özellikle erkekler arasında eksik bulunan dayanışmanın oluşmasına katkı sağlayabilir.

K a y n a k l a r

Akın, H.(2017). *Sabîh-i Buhârî muhtasarı* (Cilt 1). İstanbul: Çelik Yayınevi

Akman, M. K. (2013). Sosyoterapi: Sosyolojinin terapötik kullanımı. *Mukaddime*, (8), 1-12.

Atak, M. (2016). *Öğrenci olma kılavuzu*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları.

Atak, M. (2021). *Nefs psikolojisi kuram uygulama*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

Ayten, A. (2015). *Psikoloji ve din*. İstanbul: İz Yayınları.

Bayram, M. (2016). Anadolu'da ahiliğin teşekkülündeki rolü açısından fütüvvet hareketi ve tarihi. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (1), 51-73.

Bedri, M. (2017). *Müslüman psikologların çıkması*. (çev. İ. N. Kaya). İstanbul: Mahya Yayıncılık.

Bilgin, N. (1988). *Sosyal psikolojiye giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Buhari M. (2013). *Edebü'l müfred*. (çev. H. Akın). İstanbul: Çelik Yayınları.

Bulut, S. (2020). Pozitif psikolojiye giriş. [içinde] *Pozitif Psikoloji*. Ed. S. Bulut. (ss. 1-16). Ankara: Nobel Yayınları.

Bursevi, İ. H. (2005). *Râbu'l-beyan*. (Cilt 1). (çev. Ö. Çelik, A. Ergül, F. Salman, M. Sülün, Y. Akgün). İstanbul: Erkam Yayınları.

Çağrı, M. (2000). İsar. [içinde] *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* (ss. 22). İstanbul: TDV Yayınları.

Çelik, H. (2017). Psikoterapide yeni soluk: Öyküsel terapi. *Kafkas Üniversitesi Eğitim Araştırma Dergisi*, 4(1), 34-50.

Ellenberger, H. (2021). *Bilinçdışının keşfi*. (çev. E. Kılıç). İstanbul: Albaraka Yayınları.

Erdoğan, F. K. (1994). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.

Freud, S. (1995). *Dinin kökenleri*. (çev. S. Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.

Freud, S. (1996). *Beş konferans ve psikanalize toplu bakış*. (çev. K. Şipal). İstanbul: Cem Yayınları.

Fromm, E. (1997). *Sahip olmak ya da olmak*. (çev. A. Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Göktaş, V. (2011). Ahilik ve tasavvuftaki bazı müşterek ahlaki öğeler. [içinde] *I Uluslararası kalite merkezli bir yaşam sempozyumu bildiriler kitabı*. Ed. A. Çavuşoğlu. (ss. 107-124). Kayseri: Kayseri Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1950). İslam ve Türk illerinde fütüvvet teşkilatı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mecmuası*.

Hayes, S. (2004). Acceptance and commitment therapy, relational frame theory, and the third wave of behavioral and cognitive therapies. *Behav Ther*, 34(4), 638-665.

Jakobi, J. (2002). *Jung psikolojisi*. (çev. M. Arap). İstanbul: İlhan Yayınları.

Karahan, F., & Sardoğan, M. (1994). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.

Madigan, S. (2016). *Naratif terapi*. (çev. G. Akkaya). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

Maslow, A. (1969). The farther reaches of human nature. *Journal of Transpersonal Psychology*, 1(1), 1-9.

Maslow, A. (1996). *Dinler, değerler, doruk deneyimler*. (çev. H. K. Sözmez). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi*. (çev. O. Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Merter, M. (2020). Cep telefonu bağımlılığı ve nefis psikolojisi. [içinde] *Maneviyat Psikolojisi IV*. Ed. M. Atak, (ss. 11-30). Kayseri: Kimlik Yayınları.

Merter, M. (2008). *Dokuz yüzyılın insanı*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Nakkaş, A. B. (1950). *Tuhfetül vasaya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Sardoğan, F. K. (1994). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınları.

Sarı, E. (2016). *Abilik*. Antalya: Nokta Kitap.

Sülemi, E. A. (1977). *Tasavvufta fütüvvet*. (çev. S. Ateş). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Taberani İ. (2019). *El-Mu'cemu's-sağır*. (çev. İ. Doğan). Konya: Hüner Yayınları.

Tacschner, F. (2015). İslam ortaçağında futuvva. *İstanbul İktisat Fak. Mecmuası*, 15(1-4).

Tatlıoğlu, K. (2013). Ahi teşkilatında iş ve meslek ahlakının bireylerin kişilik, karakter ve sosyal gelişimine etkisi. [içinde] *III. Uluslararası Abilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ed. H. Kalyoncu. (ss. 3-26). Kayseri: Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği Yayınları.

Torlak, Ö. (2013). Açılış konuşması. [içinde] *III. Uluslararası Abilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ed. H. Kalyoncu. (ss. 1-3) Kayseri: Kayseri Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği.

Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkçapar, H. (2012). *Bilişsel terapi*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Uludağ, S. (1991). *Kuşeyri risalesi*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Uludağ, S. (1996). Fütüvvet. [içinde] *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*. (ss. 259-260). Ankara: TDV Yayınları.

Zerkub, N. (1950). *İslam ve türk illerinde fütüvvet teşkilatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Zettle, R. (2005). The evolution of a contextual approach to the rapy: From comprehensive distancing to ACT. *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, (1), 77-89.

